

2.1.1. Діагностики писемного мовлення

З метою підтвердження, або спростування припущення про наявність дислексії в учня необхідно проаналізувати **якість навички читання та письма**. Розглянемо нижче, як саме можна це зробити.

Діагностика читання

У сучасній методичній літературі якість навички читання містить такі показники: **свідомість, правильність, швидкість, виразність та спосіб читання**.

Коротко розглянемо, як розуміють зазначені вище показники.

Свідомим читання вважають тоді, коли читач чітко розуміє зміст тексту, уміє встановити зв'язки між описаними подіями, оцінити вчинки дійових осіб. Це стає можливим лише за умов свідомого сприймання лексичного значення слів, граматично оформлених в речення, як вираження думок автора. Свідомим є читання, коли учень у змозі не лише переказати зміст, а й висловити свої міркування з приводу прочитаного.

Правильне читання має такі ознаки:

- відповідність звукових образів прочитаного буквеним позначенням написаного (читання без пропусків, замінів, перестановок букв, складів та слів);
- плавність читання (злите читання складів у словах, а також ненаголошених службових слів із повнозначними частинами мови);
- дотримання орфоепічних норм (правильне наголошування складів у словах, правильна вимова діалектично спотворених звуків та слів).

Якщо читання відповідає темпу усного мовлення, його вважають швидким. Для школярів відповідно до класу існують програмові вимоги щодо швидкості читання. **Темп читання**, головним чином, має забезпечувати свідоме сприймання змісту прочитаного.

Виразне читання – це читання з емоційним інтонуванням прочитаного. Роблячи паузи та логічні наголоси, читачеві необхідно володіти висотою, силою та тембром голосу, дотримуватися певного темпу під час читання.

Важливим показником якості читання є *спосіб*, яким володіє читач. Розрізняють побуквене читання, відривне складами, плавне складами, цілими словами та реченнями.

Отже, для *детального якісного вивчення стану сформованості навички читання та виявлення усього спектру можливих помилок учневі необхідно запропонувати такі завдання:*

- читання незнайомого тексту з настановою на швидкість з наступним його переказом (Див. додатки: Тексти для читання);
- читання серії різноманітних за складовою будовою слів, дібраних за принципом схожості артикуляційних ознак звуків, а також зорових образів букв (Див. додатки: Слова для читання);
- читання окремих великих і малих букв, розміщених за акустико-артикуляційною (звуковою) або графічною схожістю (Див. додатки: Букви для читання).

У додатках посібника представлено матеріали для 2 – 4-го класів. Якщо своєрідність опанування навички читання визначається у дітей старшого віку, то можна пропонувати тексти з підручників відповідно року навчання. Слова та літери ж можна використовувати як базу і для дітей старшого віку.

Під час обстеження у фахівця має бути присутнім варіант матеріалу, який пропонується учневі, і варіант, у якому під час читання дитини він матиме змогу фіксувати можливі помилки. Останній піддається ретельному аналізу. Після обстеження читання письма та усного мовлення необхідно заповнити таблицю. Таким чином, фахівець отримує повну картину стану сформованості навички читання і в подальшому має змогу вибудувати свою роботу з тими учнями, яким це необхідно, відповідно до виявлених відхилень.

З такими параметрами, як виразність, спосіб та темп читання, на наш погляд, все достатньо зрозуміло, адже вчителі загальноосвітніх шкіл у своїй педагогічній роботі завжди зустрічаються з ними ще під час навчання дітей грамоті. Однак, вважаємо за необхідне, зупинитися на таких двох основних параметрах – це правильність читання і розуміння прочитаного. Більшості форм дислексії притаманною є велика кількість помилок, що ускладнює не

лише технічний бік, а й безпосередньо негативно впливає на усвідомлення прочитаного. Цей параметр зазвичай найбільш яскраво виражений.

Наведемо приклади помилок:

- *помилкове прогнозування*, наприклад: кінчається – скінчилась, жив – жили, справедливий – справедливим, горіх – горішок, господиню – господариню, черногуз – чорновик, доріжка – дірка, бридкий – будинки, кружка – курка, магістраль – магічний, садки – садити, палац – палець, кварц – квас, моїх – моїм, дубки – думка, паровоз – пароплав, твоє – твоя, кашкет – каштан, пісні – пісня, країною – Україною, цар – час, кріп – грім, дівчатка – дівчинка, озирається – озивався, боїться – боявся, кидається – кинувся, нього – його, хату – хати, торбинку – торбу, побрів – побіг, зшити – жити, зв'язати – зв'язувати, розчистити – розчитати, безбілетний – безбілійний, розповідь – розповісти;

- *пропуски букв та складів*, наприклад: паморозь – амороз, вересень – вереснь, зруб – руб, випала – випла, алмаз – алаз, плужний – пужний, солодкий – солодий, бридкий – брикий, черногуз – чергуз, скороход – скород, монпансьє – монпаньє, позаздрив – позадрив, багатство – багаство, хоч – оч, фокус – фоус, одинака – одинка, оженити – ожнити, зостанешся – зостанеша, вогко – вого, повернуся – поверус, другий – ругий, Галя – гля, Настуся – нatusя, заморзки – заморози, своєю – воєю, просто – прото, подала – подла, озирнувся – озувся, черешня – целеня, перерва – перева, завширшки – завшки, вокзал – вокал, стривожити – тривожити, роззброїти – розроїти, безлісний – безліний, зважити – важити, розщебетався – розщебетася;

- *заміни*:

- заміни та змішування букв, які позначають фонетично близькі звуки, наприклад: двір – твір, сидить – ситить, жодного – шодного, злого – слога, волохатий – вологатий, гриб – грип, фокус – вокус, ходьба – годьба, коробка – корубка, коробка – горобка;

- заміни та змішування букв, звуки яких близькі за артикуляцією (місцем та способом творення), наприклад: кручі – круці, враз – враж, боротьба – боротка, галявина – гаялина, чим – щим, військо – війско;

○ заміни графічно схожих букв, наприклад: розмахує – розмохує, Сидора – Судора, тоді – гопі, потім – потіл, торбиною – порбиною, ворога – ворота, боротьба – баратьба, наждак – наждаж, рідкий – рідний, дома – пома, зуб – зур, шишка – шипка;

• *додавання зайвих букв та складів*, наприклад: зробиш – збробиш, Белград – Блелград, компрес – комперес, вишневий – швишневий, військо – війського, одруження – обдруження, державою – дудержавою, куб – букуб, овес – вовес, вдома – водома, кордону – кородону, грузько – гурузько, загадка-загардка, хлопець – холопець, третьокласниця – третокласниця, рідкий – рідникий, доходить – дошходить, бас – байс, слизько – силизько, барбарис – барабарис, багатство – багатовство, торбою – торботою, скигнуть – скригнуть, скатертина – складертина, вечеряти – вечерняти, садки – садики, коробка – коробака, спланувати – спаланувати, згинути – згринути, розказати – розклазати;

• *перестановки*, наприклад: рушаю – рашую, скаржився – скражився, агрус – аргус, голубка – голубак, біду – дібу, легко – легок, хоч – чох, вдома – двома, скарб – краб, із – зі, Сороконіг-сокороніг, Сороконіг – сорокогін, дрижати – диржати, зсохнути – зхонути, безкозирка – безкоризка, двір – трів, тоді – доті, зсипати – зписати, двір – дрів, він – ні дубки – будки, таки – тика, мчить – мичть, та не – на те, пишеш – шипеш;

• *недочитування*, наприклад: ательє – атель, моїм – мої, темп – тем, цілою – ціло, кордону – кордон, одинака – одинак, кігті – кігт, межі – меж, навтіки – навтік, ногою – ного, Парасі – парас, один – од, розминутися – розминуті, товариша – товариш, вірив – вір, розминутися – розминуті, розщебетався – розщебетав, Настуся – Настус, Парасі – Парис, школу – шко;

• *злиття або роз'єднання слів*, наприклад: мене ж – ежне, керуй – керу й, зробиш – зроби ж, нелегкий – не легкий, лебідка – ле бідка, вірив що – вірищ, ...запізнитися дівчатка – запнізтативчатка, рожевоощокий – рожево щокий, добродушний – добро душний, глибоководний – глибоко водний, щонайбільше – що найбільше;

- *спотворення, перекручування звукоскладової структури,* наприклад: скарг – скрег, позаздрив – прозарив, якраз – якзав, сів – від, компрес – комдурс, тулуб – гтруб, підошва – підштов, рушниця – рубія, стежка – серка, будка – бурдва, старий – трарий, тулуб – дупулуб, батальйон – багано, дзига – гвід, скарг – крарг, кварц – крац, торбиною – одбирно, скиглить – клигить, черевички – цевоти, ложка – сонка, сховати – хловати, безголосий – безгострой, безнадійний – безманий, скатертина – ратертина, зарядка – взядка, стерти – стреби.

Необхідно зосередити увагу на таких випадках, що також відносять до дислексії: коли дитина читає переважно правильно, однак прочитане не розуміє. З'ясувати рівень розуміння прочитаного можна не лише спираючись на вміння дитини переказувати, а й за допомогою питань до прочитаного тексту. Саме тому ця частина обстеження є не менш важливою, ніж визначення характеру та типології помилок під час читання.

Повний та якісний аналіз за запропонованою вище методикою обстеження навички читання дає можливість правильно кваліфікувати порушення і визначити подальшу стратегію надання допомоги. Важливим є співставлення результатів виконання кожного з завдань з метою виявлення закономірностей прояву помилок у контексті різного за складністю і величиною лексичного матеріалу, що у подальшому дає змогу обрати правильну послідовність подолання недоліків у контексті виявленого механізму порушення.

Діагностика письма

З метою *діагностики письма та виявлення усього спектру можливих труднощів необхідно запропонувати такі завдання:*

- складання письмової розповіді за серією сюжетних малюнків;
- текстовий диктант;
- списування тексту;
- словниковий диктант;
- буквений диктант;

- самостійний запис абетки.

Матеріали потрібно добирати відповідно до року навчання в школі. Приклади матеріалів для 5-6 класу представлено у роботах Пригоди (Мартинюк) З.С. Після виконання завдань та збору даних фахівцем має бути проаналізовано кожен аспект рукописів дитини.

Під час аналізу необхідно звертати увагу на такі показники:

Форму літер. Тут фахівцем оцінюється розташування графем на сторінці та дотримання розмірів, а також чи є літера стійко впізнаваною при повторному написанні, чи то змінює свою форму;

Щільність та нахил. Здійснюється оцінка наскільки рівномірно написані літери, чи є серед них помітні великі та малі розбіжності у розмірах, а також нахил тексту.

Пропорції та інтервали. Аналіз того, наскільки дотримані пропорції між літерами, словами та рядками, чи є однакові інтервали між ними.

З'єднання літер. Оцінка того, як дитина

Правильність

Типи помилок на письмі

Помилки на рівні букви та складу

- Пропуски букв та складів
- Заміни та змішування букв, які позначають фонетично близькі звуки
- Заміни та змішування букв, звуки яких близькі за артикуляцією (місцем та способом творення)
- Заміни букв за кінетичним принципом
- Додавання зайвих букв та складів
- Перестановки

Помилки на рівні слова

- Недописування частини слова
- Написання частин одного слова окремо
- Злиття двох слів у одне
- Написання службових частин із словом разом

Орфографічні помилки

- Орфографічні помилки під час письма, за умов знання відповідних правил

Помилки на рівні речення

- Аграматизми
- Помилки у дотриманні меж речення

Співвіднесення даних

Задля зручності та якісного аналізу навички читання та письма, ми пропонуємо скористатись бланком-схемою.

<i>Читання</i>	
<i>Спосіб читання</i>	• буквами та складами • складами • складами та словами • словами
<i>Темп читання</i>	• повільний • середній • швидкий
<i>Виразність читання</i>	Мало інтоноване та монотонне Інтонаційно забарвлене, виразне
<i>Правильність читання</i>	Помилкове прогнозування закінчень та цілих слів Пропуски букв та складів Заміни та змішування букв, які позначають фонетично близькі звуки Заміни та змішування букв, звуки яких близькі за артикуляцією (місцем та способом творення) Заміни графічно схожих букв Додавання зайвих букв та складів Перестановки Недочитування Злиття або роз'єднання слів Спотворення, перекручування звукоскладової структури Читання переважно правильне містить окремі помилки Читання правильне, без помилок
<i>Розуміння прочитаного</i>	Неможливість переказу навіть за запитаннями Розповідь з порушеною послідовністю подій та не повним розумінням прочитаного Розповідь з правильно викладеною послідовністю подій та відповідними умовисновками

<i>Примітки</i>	
<i>Письмо</i>	
<i>Форма літер</i>	
<i>Щільність та нахил</i>	
<i>Пропорції та інтервали</i>	
<i>З'єднання літер</i>	
<i>Помилки на рівні букви та складу</i>	
<i>Помилки на рівні слова</i>	• Недописування частини слова • Написання частин одного слова окремо • Злиття двох слів у одне • Написання службових частин із словом разом
<i>Орфографічні помилки</i>	Орфографічні помилки під час письма, за умов знання правил
<i>Помилки на рівні речення</i>	• Аграматизми • Помилки у дотриманні меж речення
<i>Примітки</i>	•

2.1.2. Діагностика стану сформованості усного мовлення

Діагностика стану сформованості усного мовлення дитини з дислексією має включати в себе кілька етапів.

Перший етап – етап оцінки мовленнєвих навичок дитини при звичайному спілкуванні та спостереження за її поведінкою під час мовних ситуацій.

Другий етап має включати в себе:

- *оцінку лексичного запасу* – визначення кількості та різноманітності слів, які дитина знає та вживає у своєму мовленні;
- *оцінку граматичних навичок* – вивчення правильності граматичних конструкцій та вживання частин мови, узгодження слів у реченні, тощо;
- *оцінку зв'язного мовлення та навичок розповіді* – аналіз того, як дитина будує розповідь, як послідовно висловлює свої думки та ідеї тощо.

Третій етап – етап оцінки звукової сторони мовлення, а саме звуковимови та фонематичного сприймання.

Вже під час дослідження зв'язного мовлення логопед має можливість звернути увагу на особливості лексичної сторони мовлення учнів, особливості граматичної будови та звуковимову.

Для *обстеження зв'язного мовлення* пропонуються завдання на складання розповіді за серією сюжетних малюнків. Для *визначення лексико-граматичної будови мовлення* – окремі вибірккові завдання на словозміну й словотворення та низку інших. Необхідно відзначити, що під час добору завдань для обстеження беремо до уваги, що в процесі читання дитина вже від початку спирається на зоровий стимул, а це значно обмежує негативний вплив недоліків зв'язного мовлення та лексико-граматичної будови на технічний бік процесу. Такий вплив порушень усного мовлення можливий за умов зниження зорового контролю та проявляється, передусім, на рівні неправильних змістових здогадок, які й спричиняють певний відсоток семантичних помилок.

Таким чином, до цього етапу було внесено лише найпоказовіші, на наш погляд, завдання.

Наведемо приклади завдань:

Завдання скласти розповідь за серією сюжетних малюнків.

Мета: визначення стану зв'язного мовлення, лексико-граматичної будови.

Інструкція: роздивись малюнки, склади розповідь.

Завдання закінчити речення антонімом.

Мета: перевірка лексичного запасу.

Інструкція: назви слова-навпаки. Я починаю речення, а ти його продовж.

Речення:

Слон великий, а мишка ...

Подушка м'яка, а камінь ...

Вогонь гарячий, а лід ...

Лимон кислий, а торт ...

Дерево високе, а кущ ...

	
	
	
	
	

Завдання змінити слово із однини в множину.

Мета: перевірка лексичного запасу (словозміна).

Інструкція: я називатиму слово, коли предмет один, а ти, коли багато
наприклад: метелик – метелики, дитина – діти, тощо.

Слова:

Будинок (будинки)

Книга (книжки)

Дерево (дерева)

Іграшка (іграшки)

Яблуко (яблука)

Квітка (квітки)

Стілець (стілці)

Колесо (колеса)

Огірок (огірки)

Завдання схарактеризувати предмети, використовуючи якомога більше прикметників, дібрати то групи предметів узагальнююче слово.

Мета: перевірка активного прикметникового запасу слів та узагальнюючих понять (фрукти, овочі, посуд, одяг, взуття, меблі).

Інструкція: Опиши предмети, використовуючи якомога більше слів. Наприклад: груша (яка?) – смачна, жовта або зелена, соковита, ароматна; склянка (яка?) – прозора, чиста, тощо.

Добери до групи предметів узагальнююче слово.

Слова:

Лимон (який?)...

Яблуко(яке?)...

Сливи (які?)...

Огірок (який?)...

Буряк (який?)...

Морква (яка?)...

Цибуля (яка?)...

Стакан (який?)...

Чашка (яка?)...

Каструля (яка?)...

Виделка (яка?)...

Куртка (яка?)...

Шарфик (якій?)...

Шорти (які?)...

Сукня (яка?)...

Чоботи (які?)...

Черевики (які?)...

Крісло (яке?)...

Шафа (яка?)...

Стілець (який?)...

Стіл(який?)...

Кішка (яка?)...

***Ведмідь** (який?)...*

***Канарка**(яка?)*

***Крім** (який?)*

		
		
		
		
		

Завдання створити зменшувально-пестливі слова.

Мета: визначення лексичного запасу (словотвір).

Інструкція: утвори слова за прикладом: м'яч – м'ячик, стілець – стільчик, тощо.

Слова:

Ваза (вазочка)

Книга (книжечка)

Дівчина (дівчинка)

Заєць (зайчик)

Кінь (коник)

Ліс (лісочок)

Їжак (їжачок)

Ніс (носик)

Рот (ротик)

Палець (пальчик)

Достатньо ґрунтовним має бути й *обстеження фонетико-фонематичної* сторони мовлення. Якщо в розмовному мовленні під час проведення обстеження відзначено порушення з боку звуковимови, надалі необхідно перевірити вимовляння нечітких або спотворених звуків спочатку ізольовано, потім у складах та словах як з опорою на правильне артикулювання експериментатору, так і без еталонного звучання а також зафіксувати вимову звуку під час розмовного мовлення.

Обстежуючи стан сформованості фонематичних процесів необхідно дослідити (принцип добору завдань спирається на психолінгвістичну періодизацію та особливості формування фонематичного слуху, розроблену Соботович Є.Ф.):

- фонематичне сприймання;
- фонематичні уявлення (головною умовою виконання завдань є *абсолютне виключення артикулювання слів* дитиною, а також *виключенням опори на слухове сприймання*. Тобто дитина має виконувати завдання без проговорювання слів чи то педагогом, чи то самостійно);
- звуковий аналіз у зовнішньому плані (тобто з опорою на слухове сприймання слова, вимовлюваного педагогом, або дитиною);
- звуковий синтез у зовнішньому плані;
- звуковий аналіз у внутрішньому плані (тобто без опори на слухове сприймання слова, без будь-якого проговорювання чи то артикулювання, виключно за уявленням);
- звуковий синтез у внутрішньому плані;
- складовий аналіз у зовнішньому плані;
- складовий синтез у зовнішньому плані.

На нашу думку, саме така схема обстеження дозволить визначити на якому щаблі розвитку знаходиться дитина, і відповідно з якого щабля необхідно розпочинати логопедичну роботу з метою удосконалення та розвитку фонематичного слуху.

Розглянемо завдання детальніше:

Завдання виокремити на слух задане слово з-поміж слів, схожих за лексичним значенням, а також слів, схожих за звучанням.

Мета: визначення фонематичного сприймання.

Інструкція: плесни в долоні, коли почуєш слово **дош**.

Слова: *хмара, ліс, весна, борщ, весна, дош, зошит, куш, річка, хвош, чоботи, дош, калюжа, дош, вода.*

Завдання виокремити на слух заданий звук з-поміж інших звуків (далеких та близьких за акустико-артикуляційними ознаками).

Мета: визначення фонематичного сприймання.

Інструкція: я буду називати звуки, а ти будеш ловити лише звук «...». слухай уважно, коли почуєш звук «...» – «лови» його, плескай у долоні.

Звуки:

[С] – а о с и е у с і у е а а с с о и с и е

[А] – і е а і і о і е у а и е і а о и е а

[Л'] – л л л' л л л' л л л' л' л л л

[С] – с ш з с ц ч с ж з ц с ш ш с щ ц с

[Ж] – ж з з дж ж ч щ ж з ш ж ж ш з ч ж

[П] – п б д п' в б п б п п' п' п п б б п

Завдання виокремити на слух заданий склад з-поміж інших складів (далеких та близьких за акустико-артикуляційними ознаками)

Мета: визначення фонематичного сприймання.

Інструкція: я буду називати склади, а ти будеш ловити лише склад «...». слухай уважно, коли почуєш склад «...» – «лови» його, плескай у долоні.

[СУ] – са шу зу са ци чу су жо зе ці со ше ши си ца су

[АК] – ла ак ло ал ак кла га ак іг уг ак ог

[ШЕ] – еш же ше зе зе ше дже еш же че ще же зе ше же еш же ше зе че же

Завдання виокремити на слух заданий звук у слові.

Мета: визначення фонематичного сприймання.

Інструкція: я буду називати слова, а ти будеш ловити лише ті, де є звук «...». слухай уважно, коли почуєш звук «...» у слові – «лови» його, плескай у долоні.

[О] дорога, мир, дім, сорока, кіт, сова, вінок, опосум, пар, родина

[І] сім, блакитний, підкова, сірий, зоопарк, хижак, ніч, собака, піч.

[Н] кінь, лопата, носоріг, мука, нива, калина, лапа, лампа, малина, ноги, ніс, пісок, горобина, бігати, машина, Микола, камінь, мак.

[Р] ракета, рик лапа, кора, вовк, баран, клавіші, лицар, відро, клей

[З] салат, злива, слива, салют, зірка, слизько, шия, казка, мотузка, синій, змія, коса, коза, басейн, базар, овес, пес, жирафа, зозуля, кажан, жердина, замок.

[Ш] шишка, чорний, жолудь, щавель, пшоно, качка, кішка, джміль, кошик, жменя, шланг, жаба, шафа, жага, щука, жетон, шезлонг, штанга, чашка.

[К] клоун, гладіолус, гава, пакет, камінь, вагон, ховрах, килим, молоко, паска, виделка, гудзик, праска, парасоля, гедзь, зозуля, кавун, гриб, хижак.

[ДЖ] дзижчить, джміль, драбина, баклажан.

Завдання розрізнити на слух слова-пароніми

Мета: визначення фонематичного сприймання.

Інструкція: я буду називати предмети, а ти – де це намальовано (для виконання пропонується серію спеціально дібраних картинок із словами-паронімами).

Завдання розкласти у два стовпчики намальовані предмети, назви яких містять заданий звук, не промовляючи їх.

Мета: визначення фонематичних уявлень.

Інструкція: ось два будиночки. В одному живуть слова зі звуком Ж, в другому – зі звуком З. Розклади предмети в потрібні будиночки (аналогічно на звуки р–л, т–д, п–б, ч–ц) (для виконання пропонується серія спеціально дібраних картинок із заданими звуками у різних позиціях).

Завдання дібрати слова на заданий звук з-поміж різноманітних малюнків.

Мета: визначення фонематичних уявлень.

Інструкція: знайди слова, у яких є звук С; Ш; Р; Б; М (для виконання пропонується серія спеціально дібраних картинок із заданими звуками у різних позиціях).

Завдання проаналізувати звуковий склад слів, назвати останній звук у слові.

Мета: визначення звукового аналізу у зовнішньому плані (потім у внутрішньому плані).

Інструкція: назви останній звук у слові.

Слова: бік, ніс, вода, дзеркало, вогонь, скеля, пісок, пиріг, ворона, мотоцикл, палац, скорпіон, вітерець (слова називає педагог).

Слова: вовк, рука, слон, палець, слива, помідор, корабель (слова пропонуються у вигляді відповідних картинок та не проговорюються ані педагогом, ані дитиною).

Завдання проаналізувати звуковий склад слів, назвати перший звук у слові.

Мета: визначення звукового аналізу у зовнішньому плані (потім у внутрішньому плані).

Інструкція: назви перший звук у слові.

Слова: лампа, акула, їжак, ховрашок, ранок, зошит, щавель, яблуко, колодязь, листок, сила, коліно, гілка, тава, матрос, алича (слова називає педагог).

Слова: хліб, кавун, акваріум, вікно, шланг, лікар, черепаха, жаба, комар, вудка, джміль (слова пропонуються у вигляді відповідних картинок та не проговорюються ані педагогом, ані дитиною).

Завдання проаналізувати звуковий склад слів, визначити кількість звуків у слові.

Мета: визначення звукового аналізу у зовнішньому плані (потім у внутрішньому плані).

Інструкція: визнач скільки звуків у слові.

Слова: сік, синиця, сова, ворог, ніс, корова, чай, крокодил, коридор (слова називає педагог).

Слова: мак, вогонь, кінь, їжак, квітка, папір, самокат, сіно, синиця, прапорець. (слова пропонуються у вигляді відповідних картинок та не проговорюються ані педагогом, ані дитиною).

Завдання проаналізувати звуковий склад слів, назвати звуки, зберігаючи послідовність.

Мета: визначення фонематичного аналізу у зовнішньому плані (потім у внутрішньому плані).

Інструкція: з яких звуків складаються ці слова. Назви їх.

Слова: *сік, сова, білка, зима, синиця, береза, прапор*(слова називає педагог).

Слова: *мак, слон, ліс, квітка, папір, самокат, жирафа, ворона, велосипед* (слова пропонуються у вигляді відповідних картинок та не проговорюються ані педагогом, ані дитиною).

Завдання скласти зі звуків слова, поєднавши їх між собою та встановивши правильну послідовність.

Мета: визначення звукового синтезу.

Інструкція: Звуки «переплутались». Треба їх зібрати правильно, і з них вийде слово (для виконання завдання додатково пропонуються картинки, з метою полегшення актуалізації слів).

Звуки:

А Р К (*рак*)

И Д М (*дим*)

О З А К (*коза*)

С О Л Н (*слон*)

Б А С О К А (*собака*)

А К П У Т С А (*капуста*)

Завдання поділити на склади слова, різноманітні за складовою будовою.

Мета: перевірка складового аналізу.

Інструкція: поділи на склади слова:

ніс, коза, річка, лебідь, вітер, пастух, лопата, олівець, коридор, лампочка, новобудова.

Завдання утворити слово правильно поєднуючи між собою переплутані склади .

Мета: перевірка складового синтезу.

Інструкція: Склади «переплутались». Якщо їх правильно поєднати – отримаємо нове слово. Назви слова, які в тебе вийдуть.

Склади та слова:

єць за – заєць

да во – вода

со ка ро – сорока

ре бе за – береза

се ко ле – колесо

ка шо лад ко – шоколадка

Задля зручності та подальшого співвіднесення даних усного мовлення з іншими показниками пропонуємо скористатись бланком-схемою наведено нижче.

Стан усного мовлення	
Звуковимова	• наявність замін або неправильного вимовляння звуків • фонетично чисте мовлення
Розрізнення звуків мовлення	• фонематичне сприймання та (або) фонематичні уявлення, а також звуковий аналіз та синтез у зовнішньому та (або) внутрішньому плані не відповідають віковій нормі • фонематичний слух відповідає віковій нормі, диференціація (розрізнення) звуків близьких за акустико-артикуляційними ознаками, а також аналіз та синтез на рівні різноманітних за складністю слів не викликає будь-яких утруднень
Зв'язне мовлення та лексико-граматична сторона мовлення	• речення переважно прості непоширені • речення переважно прості поширені • речення аграматичні • речення граматично правильні • лексичний запас недостатній, не відповідає віковій нормі • лексичний запас відповідає віковій нормі
Примітки	

2.1.3. Діагностика когнітивної сфери

Діагностика когнітивної сфери дитини з дислексією включає в себе оцінку різних аспектів психічного функціонування та когнітивних навичок. Під час обстеження потрібно визначити стан короткотривалої та довготривалої пам'яті (зорової та слухової), оперативної пам'яті, концентрацію та стійкість уваги, абстрактно-логічного мислення тощо. Цей процес повинен проводитись спеціалістами, такими як психологи, корекційні педагоги, нейропсихологи, логопеди.

Для діагностики когнітивної сфери використовують різні методики та інструменти, які дозволяють вивчити різні аспекти їхнього когнітивного розвитку. Наведемо перелік деяких найбільш показових *доказових методик*, які можуть бути використані фахівцями під час обстеження дитини з дислексією.

1. «Тест на визначення рівня інтелекту» (IQ тести):

Wechsler Intelligence Scale for Children (WISC)

Stanford-Binet Intelligence Scale (CMS)

2. Тести на оцінку пам'яті:

Wechsler Memory Scale (WMS)

Children's Memory Scale (CMS)

3. Тести на оцінку уваги та концентрації:

Test of Everyday Attention for Children (TEA-Ch)

Conners' Continuous Performance Test (CPT)

4. Тести на оцінку логічного мислення:

Raven's Progressive Matrices (RPM)

Kaufman Assessment Battery for Children (KABC)

5. Тести на оцінку абстрактного мислення:

Wisconsin Card Sorting Test (WCST)

Tower of London Test

6. Тести на обробку інформації:

Test of Information Processing Skills (TIPS)

Woodcock-Johnson Test of Cognitive Abilities

7. Тести на оцінку моторики і координації:

Bruininks-Oseretsky Test of Motor Proficiency (BOT-2)

Movement Assessment Battery for Children (MABC)

Також рекомендуємо для використання Методику діагностики відхилень у розумовому розвитку молодших школярів та старших дошкільників Стадненко Н.М., Ілляшенко Т.Д., Борщевська Л.Д., Обухівська А.Г.

Ці методики повинні використовуватись спеціалістами для отримання комплексної карти когнітивного розвитку дитини з дислексією. Важливо враховувати вік та індивідуальні особливості дитини при виборі відповідних методик діагностики.